

Розділ 2. Документалізм художньої літератури

УДК 811.161.2'373.611

Олег Андрішко

Слова-зрощення на позначення реалій війни на сході України (на матеріалі електронних ЗМІ та інтернет-сайтів)

Розглянуто зрощення – слова, утворені лексико-синтаксичним способом. Ілюстративним матеріалом для дослідження послуговували тексти електронних засобів масової інформації, у яких висвітлено події під час війни на Сході України. Проаналізовано як загальновідомі зрощення на зразок «іхтамнет», «Кримнаш», «какаяразніца», «дєдивовалі», так і менш уживані слова.

Ключові слова: словотвір, зрощення, іхтамнет, Кримнаш, публіцистичний стиль.

Мова не завжди розвивається у сприятливих умовах, надто ж якщо говорити про українську. Нині маємо парадокс: коли патріоти України гинуть на Сході, боронячи землі від зазіхань північного сусіда, здавалося б, розвій мови та культури не на часі, проте перша однозначно знаходить можливості для збагачення, хай і в такий непростий період.

Бойові дії та зміна ставлення до «братнього народу» призвели до того, що в мові засобів масової інформації та художньої літератури почало функціонувати чимало цікавих неологізмів, серед яких нашу увагу привернули зрощення – слова, утворені лексико-синтаксичним способом, за якого словосполучення чи речення змінюють своє значення і продовжують існувати як окрема лексема, що виражається як у семантичному, так і у граматичному аспектах.

Неологізми, пов'язані з АТО, є цікавим та малодослідженим матеріалом, що, безумовно, потребує детального вивчення.

Ці новотвори ще не отримали ґрунтовного вивчення, хоч і активно використовуються вже кілька років. Серед значних публікацій можна вказати статтю Е. Томашкової «Вплив хештегів на формування нових фразеологічних одиниць у політичній журналістиці онлайн-ЗМІ», але загалом в українському мовознавстві помітних публікацій немає.

Мета статті – дослідити слова-зрощення на позначення реалій війни на Сході України. Мета передбачає такі завдання:

1. З'ясувати природу досліджуваних зрощень;
2. Поділити їх на словотвірні групи залежно від структури та семантики;
3. Визначити роль таких зрощень у функціонуванні публіцистичного тексту.

Поділ досліджуваних зрощень зроблений за моделлю кореневого гніздового словника. У підсумку маємо чотири словотвірні групи.

Словотвірна група: «іхтамнет».

Найуживанішим у ЗМІ та художній літературі є слово «іхтамнет», походження якого пов'язане з твердженням очільника сусідньої держави, що насправді їхніх військових на території України немає, тому відтоді в різного роду текстах «іхтамнет» переважно позначає солдатів держави-агресора.

Широке використання слова призвело до варіативності в написанні: трапляється як «іхтамнет», так і «іхтамнет».

Іхтамнет:

«Так, при цьому йдеться про відсутність російських військ на Донбасі – звичне “іхтамнет”» [Портников]; «Можна як мантру повторювати, що настамнет і іхтамнет, але залучення Росії до донбаського конфлікту постійно зростає» [Райхель].

Слово вживається також і на позначення російських військових на території не лише України, а й інших держав:

«Іхтамнет: створено базу даних загиблих російських найманців у Сирії» [УАІН];

З часом слово стало функціонувати також і в історичному дискурсі — називати загарбників незалежно від епохи, спираючись лише на національне (російське) походження військовиків:

«Справа в тому, що для надійнішого прикриття червоних “іхтамнетів” і присутності хоча б на парадах у всіх “визволених” від фінів фінських містах потрібна була реально значна кількість “народоармійців”, адже війна розпочалась на всій 1800-кілометровій протяжності кордону від Фінської затоки до Баренцевого моря» [ДС]; «Лідери республіканців втекли до Франції, на французькому кордоні в таборах інтернованих скупчились до півмільйона цивільних біженців і республіканських вояк, включно з советськими “іхтамнетами”. 27 лютого 1939 року Велика Британія і Франція

визнають уряд Франко законною владою Іспанії» [Дзюба].

Зрештою «іхтамн(е/є)тами» у мові ЗМІ стали називати росіян загалом:

«Словацька збірна, вочевидь, на перемогу над **“іхтамнєтами”** витратила стільки сил, що пройти до тьми не може досі» [Футбол].

За аналогією утворені й «українізовані» форми «**іхтамнема**», «**настамнебуло**», «**настамнемає**» а також варіант «**настамнет**»:

1. **Іхтамнема:**

«У Тегерані, щоправда, стверджують, що **“іхтамнема”**, хоча ще торік розвідка однієї з західних країн повідомила ВВС, що іранські військові створили свою базу в розташуванні сирійських урядових військ в Аль-Кісві» [Метельова]

2. **Настамнебуло:**

«Одні тільки слова – **настамнебуло**» [Екоінвест].

3. **Настамнемає:**

«Але що найцікавіше – лейбористи заявляють, що насправді Кремль підтримує ... британських консерваторів. Нічого не нагадує? **“Нас підставили. Настамнемає”**» [Пономар].

4. **Настамнет:**

«Країні, яка верещить **“настамнет”**, це робити сенсу немає – можна ж просто почекати, як Кремль чекав із врученням нагород за **“повернення” Криму**» [Космина].

Словотвірна група: «Кримнаш».

Іншим широковживаним словозростом є «Кримнаш», яке пов'язане з анексією півострова та неприхованою радістю загарбників, що й визначило відповідну семантику. В українській та російській Вікіпедіях цьому слову присвячена окрема стаття, а окремі мовознавці держави-загарбника вже встигли дослідити «Кримнаш» та оприлюднити свої результати. Як і у випадку з «іхтамн(е/є)том», маємо варіативність написання та значення.

Кримнаш:

«**КримНаш**»: як змінився окупований півострів» [24]; «Адже раніше побутувала думка, що нині на батьківщині Декарта, Вольтера і Де Голя підтримувати Путіна, Кремль і **“кримнаш”** здатні лише як не ультраправі, то ультраліві» [Гладієвський].

Вживається слово й у значенні етноніма:

«Головне розділення, яке сталося в російському соціумі, — не на 86 відсотків **кримнашів** і 14 відсотків тверезомислячих» [Шушарін].

Достатньо часто використовується написання з хештегом: «**#Кримнаш**. Історія російського міфу» (книга С. Громенка); «Чи буде соромно за **#кримнаш**, чи знову в усьому звинуватять Америку і **#укрофашизм**, а росіяни будуть ні при чому» [Кобза].

Існують і зрощення “Слово+Кримнаш”:

Уракримнаш:

«**Повагу** людей, у яких в голові виросла пухлина під назвою “**уракримнаш**” мене не цікавить. Я і сам до них поваги не відчуваю», – пише Андрій [Макаревич]» [Газета].

Затекримнаш, Затокримнаш:

«Дівчина на тому кінці дроту дуже нервувала, що обладнання не розраховане на такі часті відключення електроенергії. **#затекримнаш**» [Бешуйлі]; «Водночас російський опозиціонер констатує, що проект “Новоросія” провалився, а підтримка пересічними росіянами політики Кремля почала знижуватися – ейфорія “**ЗатоКримнаш**” стала минати» [Лащенко].

Обігрування «Кримнашу» спричинило появу таких зрощень із саркастичним забарвленням, як «**Вамкриш**», «**Намкриш**», «**Крашнаш**»:

«**ВамКРИШ**: Севастопіль буде без світла по 8 годин щодня» [Ярмолюк]; «Антитуристична операція Росії. “**НамКриш**” замість “Кримнаш”» [Еспресо]; «Відсутність ілюзій дозволить зробити правильний вибір всім [...] І громадянам Росії, для яких поняття “Кримнаш” і “**крашнаш**” скоро стануть синонімами» [Зік].

Так само — позначення інших реалій війни, де присутні російські війська (і не лише на території України):

1. **Букненаш** (історія зі збитим терористами літаком над Донеччиною):

«Ця доповідь дає нашим союзникам більше підстав не вірити особі, ключовими словами промов якої протягом останніх двох років були: **іхтамнема**, **букненаш**, **зате кримнаш** і тому подібні фразеологічні звороти» [Крестовська].

2. Кримхлібнаш:

«“**Кримхлібнаш**”: на півострові націоналізовано активи групи *Lauffer*» [Форбс].

3. **Осетіянаш, Цхінвалнаш** (воєнні дії в Південній Осетії, яку влада агресора теж визнала своїми землями):

«У першій частині відео ви можете спостерігати у всій красі

логіку дебілуватих російських окупантів, які стоять на чужій землі і нахабно, з усією імперської пихою і зарозумілістю заявляють, що **Осетіянаш, Цхінвалнаш, а ви, грузини** — ніхто і звати вас ніяк, Грузія – так її на карті навіть не видно» [Апостроф].

4. Сиріянаш, Чечнянаш (конфлікти на території Сирії та Чечні):

«Кримнаш, Сиріянаш, Чечнянаш – переважає мобілізаційна психологія» [Остаповець].

У мові ЗМІ є чимало схожих новотворів не лише на позначення загарбницьких дій сусідньої держави, але і в позитивному українському контексті, зокрема:

1. Донбаснаш:

«Кіноакція **“ДонбасНаш”** з 10 до 12 липня відбудеться у Слов'янську до третьої річниці звільнення міста від окупації незаконними збройними формуваннями, передає Національна спілка кінематографістів України» [АСС].

2. Космоснаш:

«**Космоснаш: 10 фактів про українців у позапланетному просторі**» [НВ].

Словотвірна група: «путін+...»

Зрощення, утворені зі звернень прихильників до відомого політика:

1. Путінвведі:

«Широкине – місце, яке після повного розмінування не варто відновлювати ще років 20 – його треба показувати як ідеальний зразок «русского міра»: людської жадібності, печерної тупості та дурної надії на **“путінвведі”**» [Інфо].

2. Путінпамагі:

«Це 9 травня у Лисичанську, ніби лемент Шиліна [мера міста – О. А.]: **“Путінпамагі”**» [Депо].

3. Путінпріді:

«Російськомовні схід і південь, мовляв, дуже налякалися таким радикальним кроком і почали кричати не своїм голосом **“путінпріді!”**» [Малко].

4. Путінспасі:

«Згодом з'ясується, що хлопця здали місцеві, прихильники **“русського міра”**, крикуни за **“путінспасі”**!» [Виговський].

Словотвірна група: інші

Наведені нижче зрощення теж присутні у мові ЗМІ й характеризують той чи той бік життя в умовах війни: виправдання злочинів та байдужість до суспільних подій («адіннарод», «мижебратья»), сарказм щодо відомого фейкового твердження про жорстокість українців («двараба»), питання державної мови, політики та ідентичності («какаяразніца») тощо:

Адіннарод

«Але головне те, що діти наші вже ніколи не будуть обдурені і заколисані брехнею про “братерство” і “адіннарод”» [Лірник].

Всьо-равно, мижебратья

«Звідси й “какаяразніца”, і “всьо-равно”, “адіннарод” і “мижебратья”, і тому подібна пропагандистська робота, що ведеться звідусіль русским язиком і найперше – з екранів телевізорів» [Кашпіровська].

Двараба

«Українські соціальні мережі вибухнули хвилею гумору про #двараба» [Реально].

Дєдивоєвалі

«У Франції був засуджений як дезертир, після війни амністований, зробив непогану політичну кар'єру. Дєдивоєвалі?» [Липа].

Какаяразніца

«Буде “какаяразніца”, хай хоч через сто років – чекаймо на повторення сьогоднішнього жаху» [Калінченко].

Рускіймір

«І продовжує автоматично завантажувати нам в голови “рускіймір” – тихою сапою, майже непомітно що для гідів, що для екскурсантів» [Зручно].

Чи не унікальною у своєму роді є словотвірна модель «зрощення+зрощення», де нам поки що вдалося знайти один приклад:

Всевибрешете-ценеми

«Водночас представники терористичної організації “Новоросія” вчергове заявили щось на кшталт “всевибрешете-ценеми”, і тільки представники виробника “Буків”, російської компанії “Алмаз-Антей”, обережно припустили, що “пуск ракети міг бути випадковим”» [Немировський].

Зрощення на тему російсько-української війни є цікавим матеріалом як для мовознавства, так і журналістики, історії, психології. Попри розмаїття та багатство таких зрощень, можна виділити чотири

словотвірні групи: «іхтамн(е/є)т», «Кримнаш», «путін», «інші». У статтях зрідка також зустрічається модель «зрощення+зрощення». Свіжість матеріалу та незвичність неологізмів має стати об'єктом подальших досліджень і викриття загарбницької політики Путінської Росії.

Умовні позначення

24 – Кримнаш: як змінився окупований півострів [Електронний ресурс]. URL: https://24tv.ua/krimnash_yak_zminivsia_okupovaniy_pivostriv_n771419.

Апостроф – Рускіймір [Електронний ресурс]. URL: <https://apostrophe.ua/ua/news/world/2018-08-08/russkij-mir-vo-vsej-krase-v-seti-napomnili-arhivnoe-video-vojny-uf-s-gruziej/137970>.

АСС – Кіноакція «ДонбасНаш» [Електронний ресурс]. URL: <http://acc.cv.ua/news/chernivtsi/kinoakciya-donbasnash-film-pro-bukovinsku-zarobitchanku-pokazhut-u-slov-yansku-8657>

Бешуйлі – Бешуйлі Е. Лист кримчанки: розповідь про Свету [Електронний ресурс]. URL: <https://ua.krymr.com/a/27402321.html>.

Виговський – Виговський О. Русские не сдаются! Слава Україні! [Електронний ресурс]. URL: <http://www.gorod.cn.ua/news/gorod-i-region/66472-russkie-ne-sdayutsja-slava-ukrayini.html>

Газета – Повага людей, в яких у голові виросла пухлина під назвою «Кримнаш», мене не цікавить – Макаревич [Електронний ресурс]. URL: https://gazeta.ua/articles/culture/_povaga-lyudej-v-yakih-v-golovi-virosla-puhlina-pid-nazvoju-urakrimnash-ne-cikavit-makarevich/599725

Гладієвський – Гладієвський П. Кримський демарш французької депутатської «десятки» [Електронний ресурс]. URL: <https://zbruc.eu/node/39391>

Депо – «Путінпамагі»: Для кого мер Лисичанська влаштував зашкварне свято «победобесія» [Електронний ресурс]. URL: <https://dn.depo.ua/ukr/dn/lisichansk-20180510771842>

Дзюба – Дзюба Д. ¡Viva la España! [Електронний ресурс]. URL: <https://porokhivnytsya.com.ua/2017/10/08/viva-la-espana/>

ДС – «Іхтамнети» Сталіна. Для кого змішали перший «коктейль Молотова» [Електронний ресурс]. URL: <http://www.dsnews.ua/world/-ihtamneti-stalina-dlya-kogo-zmishali-pershiy-kokteyl-molotova--07082017220000>.

Екоінвест – Аргументів на свій захист немає: в США передрікають Путіну долю Каддафі [Електронний ресурс]. URL:

<http://ekoinvest.pp.ua/argumentiv-na-svij-zahyst-nemaye-v-ssha-peredrikayut-putinu-dolyu-kaddafi/>

Зік – Портников: Росіяни підуть з півострова: «Кримнаш» і «крахнаш» стануть синонімами [Електронний ресурс]. URL: https://zik.ua/news/2017/09/03/portnykov_rosiyany_pidut_z_pivostrova_krymnash_i_krahnash_stanut_synonimamy_1160459

Зручно – Оксана Забужко обурена «музеєм чужої війни» [Електронний ресурс]. URL: <https://zruchno.travel/News/New/2191?lang=ua>.

Інфо – Огляд блогосфери від UAINFO. 26 квітня 2018 [Електронний ресурс]. URL: <https://uainfo.org/blognews/1524662660-oglyad-blogosferi-vid-uainfo-26-kvitnya-2018.html>.

Калінченко – Калінченко О. Не люблю серіали [Електронний ресурс]. URL: <https://site.ua/alexander.kalichenko/10477/>.

Кашпіровська – Кашпіровська С. День Незалежності. Відродження. [Електронний ресурс]. URL: <https://porokhivnytsya.com.ua/2016/08/22>.

Кобза – Коломацький В. Питання єдності українців цілком розумів лише Митрополит Адріан [Електронний ресурс]. URL: <http://kobza.com.ua/polemika/5264-v-kolomatskyi-pytannia-iednosti-ukraintsiv-tsilkom-rozumiv-lyshe-mytropolyt-adrian.html>.

Космина – Космина Ю. Моторола. Реконструкція [Електронний ресурс]. URL: https://ukr.lb.ua/news/2016/10/19/348310_motorola_rekonstruktsiya.html.

Крестовська – Крестовська Н. Справа про вбивство Литвиненка: які результати? [Електронний ресурс]. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/sprava-pro-vbyvstvo-lytvynenka-yaki-rezultaty>.

Лащенко – Лащенко О. Якщо Україна буде успішною, Путін не наважиться на нову агресію – Немцов [Електронний ресурс]. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26666870.html>

Липа – Липа К. Колгосп імені товариша Лопе де Веги [Електронний ресурс]. URL: https://ukr.lb.ua/society/2014/06/01/268372_kolgosp_imeni_tovarisha_lope_de_vega.html.

Лірник – Лірник Сашко. Про Настуню і «позичені очі» [Електронний ресурс]. URL: <https://site.ua/lirnyksashko/4613/>.

Малко – Малко Р. Недругорядна мова [Електронний ресурс]. URL: <http://tyzhden.ua/Society/183943>

Метельова – Метельова Т. Знакові події травня-2018. Вихід США з «ядерної угоди» з Іраном: дія з багатьма наслідками [Електронний ресурс]. URL: <http://ivinas.gov.ua/uk/publikatsiji/vykhid-ssha-z>

iadernoi-uhody-z-iranom-diia-z-bahatma-naslidkamy.html

НВ – Космоснаш: 10 фактів про українців у позапланетному просторі [Електронний ресурс]. URL: <https://nv.ua/ukr/publications/kosmosnash-10-faktiv-pro-ukrajintsiv-u-pozaplanetnomu-prostori-93925.html>.

Немировський – Немировський Б. Збитий «Боїнг»: московські знущання [Електронний ресурс]. URL: https://24tv.ua/zbitiy_boying_moskovski_znushhannya_n731874.

Остаповець – Остаповець Г. Путін розуміє: спадкоємець звалить усю вину на нього і все закінчиться трибуналом [Електронний ресурс]. URL: https://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_putin-rozumiye-spadkojemec-zvalit-usyu-vinu-na-nogo-i-vse-zakinchitsya-tribunalom/683687

Пономар – Пономар О. Ценеми. Настамнемає [Електронний ресурс]. URL: <https://spektrnews.in.ua/news/cenemi-nastamnema---oleg-ponomar/61800>

Портников – Портников В. Три сигнали Володимира Путіна [Електронний ресурс]. URL: https://ukr.lb.ua/news/2017/12/14/384821_tri_signali_volodimira_putina.html.

Райхель – Райхель Ю. Плата за іхтамнет [Електронний ресурс]. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/plata-za-ihtamnyet>.

Реально – «На городі бузина, а в Києві хунта. Всім по два раби дісталось, а мені півфунта» – українці жартують над пропагандою [Електронний ресурс]. URL: <https://realno.te.ua/novyny/>

УАІН – «Іхтамнет»: створено базу даних загиблих російських найманців у Сирії [Електронний ресурс]. URL: <https://uain.press/world/ih-tam-nyet-baza-danyh-zagyblyh-rosijskyh-najmantsiv-u-syriyi-753223>.

Форбс – «Кримхлібнаш»: на півострові націоналізовано активи групи Lauffer [Електронний ресурс]. URL: <http://forbes.net.ua/ua/business/1382713-krimhlibnash-na-pivostrovi-nacionalizovano-aktivi-grupi-lauffer>.

Футбол – Олімпіада-2018. Хокей. Іхтамнети винесли США і вийшли до чвертьфіналу [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ua-football.com/ua/sport/olympic/1518906089-olimpiada-2018-hokey-ihтамnety-vinesli-ssha-i-viyshli-do-chvertfinalu.html>.

Шушарін – Шушарін Д. Ходоронавальний кримнаш [Електронний ресурс]. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/politika/hodoronavalniy-krimnash>.

Ярмолюк – Ярмолюк О. ВамКРИШ: Севастопіль буде без світла по 8 годин щодня [Електронний ресурс]. URL: <http://uapress.info/uk/news/show/50144>

Oleh Andrishko. Coalescence Words on the Designation of the Realities of the War in the East of Ukraine (on the Basis of Electronic Media and Internet Sites). The article discusses coalescences – words formed in a lexico-syntactic way. Illustrative material for the study was the texts of the Ukrainian electronic media, which highlight events during the war in Eastern Ukraine. It is emphasized that the analyzed neologisms are actively used in journalism, fiction and live communication, but all this remains little studied from the point of view of linguistics. Analyzed as well-known coalescences such as ‘ikhtamnet’ (‘they are not there’), ‘Krymnash’ (‘Crimea is our’), ‘kakaiaraznitsa’ (‘what a difference’), ‘dedyvoievali’ (‘grandfathers were at war’), and the less used words. In the article they are divided into four word-formation groups: ‘ikhtamnet’, ‘Krymnash’, ‘putin’, ‘others’. They also clarified their semantics and functioning depending on the origin of the journalistic text, since there is a huge difference between their interpretation in the Ukrainian and Russian press, which uniquely changes the perception of the text.

Key words: derivatology, coalescence, ikhtamnet, Krymnash, publicistic style.

Андрішко Олег Михайлович – магістр філології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, *ORCID ID: 0000-0003-1123-7807*; *avtornarodu@i.ua*

УДК 377.8.016:821.161.2:371.333

Тамара Бабійчук

Щоденники Олеся Гончара на заняттях української літератури в педагогічному коледжі

Стверджено, що Олесь Гончар є письменником, знайомство з яким необхідне сучасним юнакам і дівчатам, що живуть в інформаційному суспільстві, оскільки це зустріч з сильною, інтелектуальною, національно свідомою особистістю. Наголошено, що щоденники Олеся Гончара адресовані насамперед молоді. Умотивовано використання на заняттях щоденникових записів останніх у житті письменника років. Визначено види випереджувальних завдань: укладання словничка афоризмів письменника, визначення рис характеру Гончара (емоційні, вольові, інтелектуальні), створення кроссенсів, кластерів, інтелект-карт, фотоколажів тощо. Названо сучасні техніки, які є доцільними і цікавими для студентів. У додатках подано зразки виразного читання, рольової гри, есе, інтерактивного плаката, кроссенсу. Вказано на